

פתרון הבחינה

תנ"ך

קיץ תש"פ, 2020, שאלון: 1282

מוגש ע"י מורה לתנ"ך בבית הספר של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון - בראשית

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-2 (לכל שאלה - 40 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו סעיף א' (חובה) (25 נקודות), ויש לבחור אחד מהסעיפים ב-ג (לכל סעיף - 15 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

(1) אלוהים יוצר סדר בבריאה (על התלמיד להביא שתי דוגמאות):

בתחילה נאמר: "והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים" – התיאור של הבריאה במצבה הראשוני הוא של כאוס, חושך והכל מוקף מים.

"ויאמר אלהים יהי אור" – ה' יוצר סדר, על ידי הכנסת אור. אֵן: "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך".

- ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים.... – ה' יוצר הפרדה בין המים העליונים (השמים) למים התחתונים.

- "ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה" – ה' מסדר את המים התחתונים ומרכז אותם במקום אחד, כדי שהיבשה תיחשף.

וכן תיתכנה דוגמאות נוספות מהפסוקים, המעידות על יצירת סדר בבריאה.

(2) אמצעים ספרותיים הבונים את הסדר בסיפור הבריאה (על התלמיד להביא שתי דוגמאות ולהסביר):

- ביטוי חוזר: "ויהי ערב ויהי בוקר יום..." – בכל יום ה' מוסיף ומסדר את הבריאה.

"וירא אלהים כי טוב" – מעיד על מושלמות הבריאה והסדר שבה.

מילה מנחה: "מבדיל" – ה' יוצר הבדלה/ הפרדה בתוך הבריאה, כדי לסדרה.

סעיף ב'

(1) תפקידים של המאורות (על התלמיד לציין ולהסביר שניים):

- "להבדיל בין היום ובין הלילה" – להפריד בין שעות היום, לשעות הלילה.

- "והיו לאתת" – לשמש כסימנים בשמיים (ארבעת כיווני הרוח).

- "ולימים ושנים" – לשם קביעת לוח השנה.

- "להאיר על הארץ" – להפיץ אור.

(2) בתרבויות המזרח הקדום המאורות נחשבו לאלים, תיאור הבריאה בבראשית מנוגד לתפיסה זו: ה' הוא הבורא את המאורות, והקובע את תפקידם, לכן הם כפופים לו ומשוללי כוחות: "ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים..." אן: "ויעש אלהים את שני המארת הגדלים..."

סעיף ג'

(1) ההרמוניה בעולם מתבטאת בכך שאין טורפים ואין נטרפים. האדם ובעלי החיים, מצווים לאכול מן הצומח בלבד. ביסוס: "...הנה נתתי לכם את כל עשב... ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים..."

(2) בראשית ט, 2-4 מנוגד לתיאור שבבראשית א, 29-30. בפרק ט, ה' מתיר לאדם לאכול מן החי. האדם הופך לשליט האבסולוטי, המטיל אימה על בעלי החיים ורשאי להורגם: "ומראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ... כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה". בניגוד להרמוניה השוררת בין בני האדם לבעלי חיים בבראשית א.

ישעיה י"א, 6-7 מתאר אידיליה בין בני האדם לבעלי החיים, מצב שבו אין טורפים ונטרפים, גם בין בעלי החיים השונים: "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבה... ושעשע יונק על חר פתן..." לכן תיאור זה עולה בקנה אחד עם התיאור בבראשית א.

שאלה 2

סעיף א'

(1) יצחק – "ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך... ולכה אפוא מה אעשה בני" – יצחק מסביר לעשו שהוא ברך את יעקב, והעניק לו את ברכת הבכורה, ברכה שאינו יכול לשנותה, לכן לא נותר לו במה לברך את עשו.

אן: "...ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד והיה כאשר תריד ופרקת עלו מצוארך" – מאחר והברכה שהעניק יצחק ליעקב, שישלוט על אחיו, אינה ניתנת לשינוי, יעקב מברך את עשו, שיצליח בעתיד להסיר מעליו את שעבוד אחיו.

עשו – "וישטם עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי" – עשו מבין שלא ניתן לשנות את תוצאת התרמית של יעקב, לכן מחליט להרגו.

(2) לאחר שיעקב השיג במרמה את הברכה, רבקה המשיכה להגן עליו: כשנודע לרבקה שעשו מבקש להרוג את יעקב, היא מצווה עליו לברוח אל לבן אחיה בחרן ולשהות שם עד שיירגע עשו מכעסו.

סעיף ב'

(1) סדר הברכות שבירך יצחק את יעקב: ברכה כלכלית (שפע מעם ה'), ברכה לשלטון על עמים אחרים ועל אחיו.

סדר הברכות בדברי יצחק לעשו, שונה: ברכה לשלטון על אחיו, ואחר כך הצגת הברכה הכלכלית. (2) על פי רש"י: מאחר ויצחק העניק את ברכת השלטון ליעקב על אחיו, נובעת ממנה גם הברכה הכלכלית. לכן כאשר יצחק מציג את סדר הברכות לעשו, הוא משנה ופותח בברכת השליטה שנתן ליעקב הכוללת גם את הפן הכלכלי.

סעיף ג'

(1) עשו מאשים את יעקב שהוא רימה אותו פעמיים: פעם אחת כשלקח ממנו את בכורתו, ופעם שנייה כשגנב ממנו את ברכת הבכורה. עשו טוען שבצדק נקרא אחיו יעקב, מלשון עקב=מרמה. (2) ההאשמה אינה מוצדקת: על פי בראשית כ"ה, נתבצעה מכירה של הבכורה בעבור נזיד העדשים. עשו יכול היה להתנגד לכך, אך הוא הסכים להצעתו של יעקב (ואף נהג ביחס מזלזל לנושא הבכורה). - אפשר לקבל את הטענה שההאשמה מוצדקת, בליווי הסבר.

פרק שני – נושאי ההרחבה (20 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 3-4 (לכל שאלה – 20 נקודות)

שאלה 3

סעיף א'

העבד המתואר בפסוק 12 הוא עבד עברי. הנסיבות שבגללן נמכר לעבדות: מצב כלכלי קשה.

סעיף ב'

דוגמה לחופש הבחירה של החלש בחברה: "והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך" – העבד (החלש בחברה), רשאי לבחור להישאר בעבדות בבית אדונו בהגיע זמנו להשתחרר.

דוגמה להגנה של החברה על החלש:

- "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך" – כהגנה על העבד, חובה לשחררו בתום שש שנות עבדות, כדי לאפשר לו לחזור לחיים חופשיים.
- "וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם הענק תעניק לו..." – כדי לסייע לעבד לחזור לחייו החופשיים, יש לתת לו מענק כלכלי שיסייע לו.

שאלה 4

סעיף א'

דימויים של הזקנה (על התלמיד להביא שתי דוגמאות ולהסבירן):

- "עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושבּו העבים אחר הגשם" – הזקנה מתוארת כתקופה חשוכה ומעוננת.
 - "יזעו שמרי הבית" – הידיים רועדות
 - "והתעותו אנשי החיל" – הרגלים מתעוותות.
- וכן כל דימוי נוסף המתאר את הזקנה בפסוקים אלה.

סעיף ב'

קהלת י"א, 7: "ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש" – קהלת מגיע לתובנה שהחיים יקרים ויש ליהנות מהם. הוא מדמה את החיים לתקופה של אור שהוא טוב ונעים לבני האדם, לעומת הזקנה הנתפסת כתקופה חשוכה ומעוננת. לכן על האדם ליהנות בשנות צעירותו, כשעיניו עוד רואות את אור השמש והחיים מצטיירים כמוארים.